

Confesiuni...

O carte reunind eseuri morale, monografiind moravuri sau năravuri (în funcție de cum sunt percepute respectivele categorii), este mai mult decât binevenită. Cusururi sau păcate, lipsuri sau deficiențe, metehne sau lacune, handicapuri percepute ca atare în viața de toate zilele, ele sunt de fapt, *vicii* ori, dacă atenuăm puțin limbajul specific moraliștilor clasici, *defecte* caracteriale.

Domnul *Alexandru Țiclea*, autorul acestei cărți insolite în peisajul editorial și chiar cultural, este un profesor de retorică, avocat și universitar. Țin să subliniez încă de la început că, având în vedere complexitatea sarcinii asumate, reușita domniei sale nu poate fi pusă la îndoială. Într-o formă unitară sunt subliniate trăsăturile noțiunilor calificate generic drept moravuri, excluzând *ab initio* orice altă subordonare a vreunui component al lor decât cea ținând de domeniul eticii ca parte a moralei și, de ce nu, ca ramură a filozofiei.

Argumentația ce stă la baza acestor penetrante eseuri servește descrierii obiective a respectivelor fenomene decelabile la nivel individual sau de grup, sprijinindu-se pe o bibliografie revelatoare ce poate fi completată oricând.

Cunoașterea aprofundată a problematicii abordate îi permite autorului o poziționare corectă în raport cu subiectul tratat, ferindu-l de excese în evidențierea impactului social negativ al comportamentelor supuse analizei, prin adoptarea de idei preconcepute, locuri comune etc. Ceea ce nu înseamnă că acestea nu sunt trecute în revistă. Mai mult, „relelor” în discuție le sunt relevate și „beneficiile”, adică latura pozitivă a lor, ceea ce, firește, nu are drept scop absolvirea acestora de consecințele nocive pe care le generează.

Sunt numai câteva dintre atuurile unei cărți incitante care o recomandă unei lecturi participative, desfătătoare.

Cinstea de a fi citat în calitate de umorist-epigramist este dublată de aceea de a mi se cere un cuvânt introductiv, fapt datorat, probabil, întâlnirilor pe câmpul de investigație ales de autor - un teren ce s-a dovedit fertil, viziunea optimistă a autorului favorizându-i apetitul pentru teme atât de generoase cum sunt cele ce fac obiectul acestei cărți de excepție. Așa fiind, să mi se îngăduie a glosa succint

pe marginea practicării pe scară largă a acestor vicii nepedepsite, citând la rândul-mi noi opinii menite a particulariza „boli” eminamente (și fatalmente!) sociale de genul celor întâlnite în carte.

Întrucât din perspectiva evoluției intelectuale a omului, răul moral și social prin excelență mi se pare a fi cel ce se identifică cu prostia, îi acord acesteia o specială atenție, observând-o în manifestările ei și aplicându-i ulterior - acțiune la care s-au asociat membrii *Uniunii Epigramiștilor din România* - un tratament pe bază de umor, de care mai beneficiase și înainte, sporadic însă, contribuțiile respective fiind reunite într-un volum (*Universul prostiei*, 2009). De aceea, reflecțiile ce urmează, oricât de succinte, vor privi cu atenție acest subiect sensibil, de natură a suscita noi și noi întrebări, de a inflama chiar, socotit nu de puține ori ca fiind ceva infamat, rușinos, de care n-ar trebui să se vorbească decât în anumite împrejurări. De aici până la eutanasierea proștilor n-ar mai fi decât un pas, imposibil însă de înfăptuit din motive lesne de bănuț.

Statutul prostiei se cere reexaminat în permanență în ciuda consensului existent care leagă noțiunea în cauză de profilul ontologic și psihologic al unei persoane. De obicei, prostia este echivalentă cu absența inteligenței, ajungând să desemneze, așadar, nonintelența. Un dicționar de antonime pune față în față *intelența*, prin care ar fi totuna cu imbecilitatea, ineptia, nerozia. Este evidentă exagerarea cu care este privită *prostia*, situată în preajmă, dacă nu chiar anexată patologicului. Abordări recente ale conceptului, în încercarea de a-i salva, pentru a spune astfel, reputația, ajung să o plaseze aproape pe același plan cu inteligența, calificând-o chiar ca o inteligență de rang secund, fiind îndreptățită să primească elogii. Ea ar ajunge, astfel, să desemneze pauza sau răgazul, de mai mică sau mai mare durată, pe care spiritul și-l permite sau ar trebui să și-l permită în scopul regenerării acestuia. Din trunchiul prostiei este dat ca sigur că se ivește lujerul strălucitor al mediocrității, chiar dacă și aceasta este stigmatizată - și pe drept cuvânt - chiar dacă pe scara evoluției fenomenului prostiei, ea pare a-și ascunde originile. Poate, de aceea, în piesa **Regina moartă**, de *Montherlant*, un personaj cere cu toată convingerea pedepsirea acesteia: „La pușcărie pentru mediocritate!”. În orice caz, opinia dominantă este că realitatea faptică nu permite o desprindere totală a uneia de cealaltă.

Unele contribuții la reliefaarea conceptului de prostie se datorează moralistului *Al. Paleologu* care în eseu „Contrariul prostiei” statua apodictic: **intelența nu e în fond decât o prostie heteronomă; intelența nu e incomparabilă cu**

prostia sau **contrariul prostiei nu e inteligența, ci bunul - simț** (acesta fiind tratat de eseist paradox). Eseul amintit se încheie cu constatarea potrivit căreia **contrariul prostiei trebuie căutat în planul etic**. Este de semnalat că o mențiune la fel de paradoxală îl determina pe *Kierkegaard* să afirme: **contrariul păcatului nu e virtutea; contrariul păcatului e libertatea** (după *N. Steinhardt, Jurnalul fericirii*).

Nefiind o maladie în sensul strict medical al termenului, prostia, practic, nu are leac. Într-un eseu despre **Superioritatea prostiei**, *Carmen Leonte* formulează concluzia fără echivoc pentru perpetuitatea fenomenului: **Prostia este ca un virus căruia știința nu îi poate afla leacul**. Aș putea contrapune comparației utilizate de autoare adverbul **deocamdată**, fără vreo șansă cât de mică de a pune sub semnul întrebării adevărul conținut în titlul dat de autor cărții.

Clasicistul și moralistul *Petru Creția*, cel care a reflectat temeinic la luminile și umbrele sufletului, era de părere că „prostia, ca slăbiciune a minții, nu este vreo vină, vreun viciu sau vreun păcat, este un dat genetic; cineva este prost așa cum are ochii albaștri sau mușchii puternici”. „Infirmitate și deficiență a intelectului”, prostia produce aproape întotdeauna manifestări aberante și nocive în ordinea moralității”. Aferim! Autorul cărții la care mă refer oferă suficiente exemple întru ilustrarea acestui dureros adevăr.

Suprema biruință a prostiei, în plan ontologic, ar fi să se vadă asimilată cu cea care o umbrește: inteligența. Or, urmărind modul în care evoluează lumea, umanitatea în general, precum și răsturnarea de neoprit a valorilor în societatea de azi, se poate întrevădea și o astfel de perspectivă, cu toate că nu este de dorit sau așteptat.

Oricâte dizertații savante s-ar putea scrie sau susține - de la noi îl amintesc doar pe *D.I. Suchianu*¹, punct de reper în analiza conceptului de prostie (inutil să mai precizăm că ea nu este și nu poate fi decât **omenească**) este și rămâne

¹ Iată unele dintre aserțiunile acestuia desprinse din eseu „O nouă teorie asupra inteligenței”: „Un om inteligent poate face prostii, și vice-versa, un prost este perfect capabil de acțiuni inteligente. Deosebirea dintre ei este o deosebire de frecvență. La omul inteligent, actele inteligente sunt dese, iar la prost sunt rare”. „Unui prost i se poate la un moment dat întâmpla să priceapă ceva extrem de greu. Este un accident. Inteligența e o chestie de biografie curentă, de statistică medie”. „A fi inteligent, adică a pricepe o mare cantitate de lucruri, înseamnă, în primul rând, a fi capabil de a pricepe și ceea ce personal nu ne convine. Această particularitate se poate chiar recomanda ca **un criteriu distinctiv pentru recunoașterea proștilor**” (s.n.).

celebra **Poveste** în care *Creangă* a așezat acest veritabil flagel sub scutul protector al umorului, desigur nu pentru a-l relativiza, ci pentru a-i releva caracterul de universalitate. Imunitatea prostiei se vede fortificată prin aceea că impunitatea ei este de neconceput. Prin ce cauză ar putea fi stârpită ca pe un fapt grav, dăunător în grad înalt ordinii sociale? Pentru că accesarea în plan social a unui prost ține nu atât de jocul hazardului, deși nici acesta nu trebuie exclus, cât de evoluția intelectului uman. Expresia folclorică „prost să fii, noroc să ai!” întrebuițată până la trivializare își află încă o largă și suspectă aplicabilitate. Ceea ce face ca prostiei să i se rezerve un regim epistemologic difuz; oricâte studii și cercetări serioase, reflecții și note ironico-satirice i s-ar mai consacra, este de presupus că acestea nu se vor sfârși cu vreun rezultat definitiv, unanim acceptat.

De la **drobul de sare la muietși îs posmagii** (din *Povestea unui om leneș* a aceluiași ilustru humuleștean) calea nu este atât de lungă pe cât s-ar părea, între cele două atitudini existențiale persistând, totuși, o diferență esențială de apartenență categorială, prezentă chiar la autorul poveștilor. Pe câtă vreme nevasta **cam proastă** (subl. în original a lui *Creangă*) este lăsată în plata Domnului, leneșul primește sancțiunea pe care o acceptă fără împotrivire, aceea de a fi spânzurat. Să fie mai periculoasă lenea decât prostia? Cum poate fi determinat gradul lor de nocivitate? Nu intră în discuție ceea ce latinii numeau și înțelegeau prin *otium* - odihnă de care trupul (și nu numai) are nevoie înainte de a întreprinde, de a se angaja în acțiuni sau activități creatoare.

În *Povestea leneșului* se vorbește despre „slăbiciunea” acestuia ca despre un nărav. De aici se poate concluziona că prostia are caracter de generalitate, pe când lenea, asemenea bârfei (clevetirii), este practică individual. Semnificativ trebuie considerat, de altfel, faptul că substantivul „nărav” are atât singular cât și plural, în timp ce moravuri are numai formă de plural.

Dar atunci bârfa poate fi un viciu „fără frontiere”, neconstituind apanajul unei singure națiuni? Cu siguranță! Efectul (efectele) unui astfel de defect? Întrucât în cazul acesteia răul social nu poate fi cuantificabil - ca și în al celorlalte două, judecata comună tinde să o absolve de eventualele repercusiuni în plan obștesc, ajungând să fie considerată chiar terapeutică *sui generis*. Cu alte cuvinte, ca „păcat”, nu poate fi decât unul venial.

Dar invidia, ca păcat capital, despre care autorul afirmă că se află la originea bârfei, constituie un resort în întreținerea conflictului milenar care opune

prostia inteligenței? Fără îndoială. Și totuși... într-una din apreciatele emisiuni ale Televiziunii române (*Profesioniștii*), a cărei longevitate se datorează succesului constant repurtat de-a lungul anilor, universitarul și istoricul literar Ștefan Cazimir a susținut că „bârfa drenează agresivitatea și ne ferește de gafe” (chiar dacă gafeurii s-au bucurat de stima lui *Al. Paleologu*, care a consacrat un concis **Elogiu gafei**), afirmând că „e greu ca un intelectual (prin care înțelegea un om inteligent) să nu gafeze niciodată”. Să acceptăm, fie și numai în această situație, că gafa devine vecină cu prostia? S-ar facilita în astfel de momente întâlnirea dintre cele două mari rivale: inteligența și prostia?

Faptul că în cele ce preced am insistat mai mult asupra viciului fundamental care, de-a lungul istoriei omenești, a adus prejudicii incalculabile, instalând bariere adesea insurmontabile în calea progresului, nu este întâmplător. Același *Petru Creția* își încheia eseul dedicat **Prostiei** cu cuvintele de rezonanță profetică: „mare primejdie este pentru obște înălțarea proștilor în ranguri și dregătorii. Păcat de-o biată țară, i-ar fi de-ajuns ticăloșii”. La care pot adăuga, cu infinită amărăciune, un gând personal marcat de sarcasm: „Ieșind din vremuri maștere, / Destinul României / Cunoaște o Renaștere... / (Superbă) a... Prostiei”.

Actualitatea demersului hermeneutic întreprins de autor - limitat deocamdată la acea „vocală-entitate” ale cărei ramificații ating sferele mai multor discipline (psihologia, sociologia, antropologia și, mai presus de toate, etica) și la care cititorii pot atașa ei însăși note caracterizante ale unui „portret de grup” – se vedește și în aceea că s-a putut vorbi, cu toate că circumscrise regimului comunist, despre două culturi opuse: una, oficială, a prostiei, și alta, adevărată, a râsului. *Nicolae Manolescu*, cel care a operat această distincție, da asigurări că românii „luptă pentru libertate răsând de cea mai înspăimântătoare prostie (s.n.) pe care le-a fost dat s-o întâlnească în decursul unei istorii care nu i-a cruțat de niciun rău”. Este vorba despre un text de sertar vituperând împotriva totalitarismului în care pentru omul inteligent singurul mod de manifestare intelectuală constă în prudență condensată în formulă carteziană „*larvatus prodeo*” (înaintez mascat). În fond, renumitul critic literar nu făcea decât să desemneze, alăturând „râsul și prostia”, o **prostie de etapă istorică**, așa cum au fost atâtea în decursul timpului.

Se înțelege că oricât de multe ar fi considerațiunile asupra uneia sau alteia dintre „faptele” mai mult sau mai puțin reprobabile care fac obiectul acestei

cărți, ele trezesc interes în rândul cititorilor, și nu numai. Unul dintre dialogurile purtate la *Televiziunea Română* între doi remarcabili oameni de cultură, prezentat sub genericul „50 de minute cu Pleșu și Liiceanu” (2011) a inclus, între ceea ce interlocutorii au numit „categoriile vieții”, și pe cel „Despre prostie”.

Satisfacția mea este de a fi întâlnit reproduse din belșug texte aparținând mai multor umoriști și epigrașiști, prin consultarea volumelor și publicațiilor editate în ultimile decenii, unele apărute sub egida *Uniunii Epigrașiștilor din România*, nefiind ocolite nici creațiile clasice, antologică fiind *Oda* închinată proștilor de către marele umorist *Ion Pribeagu*.

Recurgerea la „argumentul umorului” în definirea și înfățișarea sub raport psihologic a prostului este încă o dovadă că autorul a sesizat cu justete criteriul de departajare între acele noțiuni contrare a căror rivalitate istorică continuă să se „exprime”, uneori cu deosebită virulență, producând efecte de cele mai multe ori dezastruoase. De aceea, la definițiile și caracterizările din carte în care este prins acest personaj malefic se cuvine a o aminti și pe cea datorată lui Mihai Ralea: „Ironia, persiflarea și hazul caracterizează pe omul inteligent. Cine n-are spirit, sau măcar sarcasm și claritate e, cu siguranță, un prost”.

Cum umoriștii sunt, potrivit lui *G. Călinescu*, moraliști, acestora li s-a recunoscut dintotdeauna locul important, nu neapărat din punct de vedere statistic, în acțiunea de ameliorare a moravurilor. Epigrașiștii, în dubla lor calitate de literați și oameni de spirit, se văd, pe bună dreptate, asociați efortului de cunoaștere și elucidare a unora dintre atitudinile omenești care trebuie nu doar explicate și dezbătute, ci și pe cât posibil să primească o orientare pozitivă. Până atunci, distinsul autor care este *Alexandru Țiclea* ne propune să luăm act de faptul că ele fac parte din sfera umanului și, ca atare, potrivit adagiului lui *Terențiu*, „nimic din ce este omenesc nu trebuie să ne rămână străin”. Aceasta pare a fi, de altfel, și scuza cea mai la îndemână pentru existența și persistența lor în timp.

George CORBU – scriitor

Președintele Uniunii Epigrașiștilor din România

Argument

De ce *ESEURI* ...?

Pentru că lucrarea de față cuprinde studii de proporții reduse, fără pretenția de a epuiza subiectele tratate, asupra unor lipsuri, deficiențe, năravuri sau metehne, vicii ale lui *homo sapiens*, adică a omului deștept, inteligent, superior, contemporanul nostru, care ... suntem noi.

Invocând povața poetului roman *Horățiu* (65-8 î.Hr.), *Nil admirari*, vom afirma că nu trebuie să ne mirăm, de nimic, dar nici să ne lăsăm stăpâniți de tulburare și covârșiți de emoție, indiferent ce s-ar întâmpla – condiție a fericirii noastre ...

Să acceptăm cuminți că există obiceiuri, deprinderi, purtări, atitudini, care nu ne fac cinste, dar care ne însoțesc permanent, fac parte din noi și le întâlnim zilnic în repetabilitatea lor. Ne referim la *prostie* și la derivatele ei: bârfa, invidia, lenea. Aceasta din urmă este consecința unui anumit gen de prostie, ce conduce la bârfa. Leneșul, din lipsa de preocupări, educative, instructive, eficiente, creatoare, discută despre alții, pe la spate, îi bârfește, îi calomniază, îi urăște. Desigur bârfa presupune o oarecare „știință”, „cultură”, „educație”, o „stăpânire” a artei vorbirii. Omul este „geamăn” cu oricare din „fenomenele” respective, poate chiar cu toate, de vreme ce fiecare individ, mai mult sau mai puțin, face prostii, se comportă prosteste, este predispus la leneveală și la bârfa, la aceasta din urmă devenind uneori, nu doar participant pasiv, ci și unul activ. Invidia și răutatea sunt pe aproape, se „învârt” în jurul leneșului-bârfitor.

Prezentând invidia ca generatoare a bârfei, nu urmărim „dezincriminarea” acesteia din urmă, ci doar atestarea unei ascendente ilustre, așa-zicând, întrucât este identificată într-unul din cele șapte păcate capitale. În acest caz, „trimiterea la origini” constituie, desigur, o circumstanță agravantă chiar dacă noul „păcat”, derivat, nu este din rândul celor fără importanță, fiind dacă nu scuizabil, oricum delectabil, bârfa fiind sarea și piperul unei conversații.

Ar fi o greșeală să se creadă că metehnele sau cusururile intelectuale, de cultură, comportament, educație etc. sunt îngemănate în aceeași proporție în

fiecare individ. Ne pronunțăm categoric împotriva! Un om simplu, fără o educație înaltă ori specială, adică mai puțin cultivat, poate să nu fie bârfitor și nici leneș. Există numeroase exemple în acest sens. Nici reciproca nu este valabilă. Adică, la omul școlit, cu diplomă, intelectual, nu sunt excluse nici bârfa, nici invidia și nici chiar prostia! Proporția diferă într-o măsură mai mare sau mai mică la fiecare individ. Chiar mai mult, unele din ele pot lipsi la o anumită persoană.

Defectele, metehnele, obiceiurile în discuție există din vremuri îndepărtate, imemorabile, chiar de la apariția omului, dăinuie, așadar, de multă vreme și continuă ... Se transmit din generație în generație, din veac în veac, se reproduc la nesfârșit. Ele devin din ce în ce mai întărite, mai educate și emancipate. Cu siguranță vor supraviețui veșnic.

*Prostia, bârfa și cu lenea
Rude sunt de când e lumea.
Prostul, atunci când lenevește,
Ce să facă? El bârfește! ...*

Am considerat că este util să le „cunoaștem” mai bine și să ne amuzăm cu ele. „Alții sunt de vină, domnii mei, nu e așa?” (Mihai Eminescu).

Lucrarea de față a fost elaborată având în vedere cugetările, aforismele, ideile etc. ale unor mari înțelepți, filozofi, scriitori, poeți clasici și contemporani, epigramiști și umoriști din timpurile noastre, cunoscuți și arhicunoscuți din diverse lucrări, reviste și festivaluri satirice.

O definiție a epigramei explică utilitatea acesteia, în contextul pe care îl prezentăm:

„Epigrama? O rachetă,
Proiectată-n patru trepte,
Care face o navetă
La moravuri ... să le îndrepte!”
(Nicolae Brădățan)

În decursul secolelor, optica a rămas în parte aceeași: prostia, bârfa, cu suratele lor bune – invidia și lenea nu fac bine umanității, dimpotrivă! Dar este indicat să știm ce sunt, care sunt „resorturile” și cauzele sociale, pentru a le combate și a ne apăra de efectele lor nocive ... Sperăm ...

Parafrazându-l pe istoricul american *Hendryk van Loon* (1882-1944)², în timpul elaborării prezentei lucrări gândeam că ar trebui să ne luăm ca martori și judecători pentru viața noastră *Ironia și Mila*. Acestea sunt sfătuitoari buni. Prima, cu surâsul ei, ne face viața plăcută. Cealaltă, cu lacrimile ei, ne-o face sfântă. Ironia, întâlnită în paginile cărții de față, nu-i deloc crudă. E blândă și binevoitoare. Râsul ei alină supărarea. Și ne învață *să râdem de răi și de proști*, pe care, fără ea, am putea avea slăbiciunea să-i disprețuim și să-i urâm ...

Autorul

² Hendryk van Loon, *Istoria omenirii pe înțelesul tuturor*, Paul Editions, București, 2019, p. 297.

MOTTO

CARTEA-N SINE RĂU NU FACE:
NU E LEGE, NICI SENTINȚĂ.
SE OFERĂ BLÂND, ÎN PACE,
SĂ-I SORBIM A EI ȘTIINȚĂ

Partea I

PROSTIA
